

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»
професор**

Олег ТОДОЩАК
«26» _____ 2026 року

ВИСНОВОК

**Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації
Поповича Павла Олександровича на тему «Непоіменовані способи
забезпечення виконання зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної
діяльності», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань
08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», (тематика дисертації затверджено
рішенням Вченої ради Національного університету «Одеська юридична
академія» від 09 листопада 2022 року, протокол № 2)**

Витяг

**з протоколу засідання кафедри господарського права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»**

від 25 травня 2026 року (протокол № 12)

Присутні:

завідувач кафедри, д.ю.н., професор Подцерковний О.П.; професор кафедри,
д.ю.н., професор Возняковська К.А.; доцент кафедри, к.ю.н., доцент Квасніцька
О.О.; доцент кафедри, к.ю.н., доцент Добровольська В.В.; доцент кафедри, к.ю.н.,
доцент Гофман О.Р.; доцент кафедри, к.ю.н., доцент Попелюк В.П.; доцент
кафедри, к.ю.н., доцент Згама А.О.; доцент кафедри, к.ю.н., доцент Будурова Г.М.
– науковий керівник; аспірант Попович П.О.

З присутніх науково-педагогічних працівників кафедри 2 доктора
юридичних наук та 6 кандидатів юридичних наук – фахівців за профілем поданої
на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження Попович Павла Олександровича на тему «Непоіменовані способи забезпечення виконання зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» щодо рекомендації до разового публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Слухали:

Доповідь здобувача ступеня доктора філософії Попович Павла Олександровича на тему «Непоіменовані способи забезпечення виконання зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності», поданої на здобуття вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доповідач обґрунтував актуальність обраної теми, визначив мету, завдання, методологію дисертаційного дослідження, охарактеризував його об'єкт та предмет, виклав науково-практичну значимість роботи, надав відомості щодо впровадження результатів дослідження.

Обґрунтовуючи вибір дисертаційного дослідження, здобувач зазначає, що зовнішньоекономічна діяльність є однією із провідних різновидів господарської діяльності, мета якої це одержання прибутку, інтеграція у світове господарство, задоволення суспільних потреб, балансування національної економіки тощо. Досягнути зазначеного можливо тільки шляхом належного та/або реального виконання зовнішньоекономічного контракту (надалі – ЗЕД-контракт), який саме є практичним її виразом та саме завдяки способам забезпечення, у тому числі й тим, які є непоіменованими, тобто невизначеними нормами чинного законодавства.

Непоіменовані, тобто невизначені нормами чинного законодавства способи забезпечення зовнішньоекономічного контракту представляють собою інномінальні способи, які стають критично важливими, оскільки саме вони: заповнюють лакуни національного законодавства, адже цивільне законодавство зазвичай містить універсальні інструменти забезпечення, тоді як ЗЕД-контракт вимагає врахування специфіки різних правових систем, валютних обмежень та міжнародних торговельних звичаїв; базуються на принципі свободи договору, який також визначений нормами цивільного законодавства, є провідним принципом господарських договорів та дозволяє сторонам конструювати будь-які механізми захисту, якщо вони не суперечать загальним засадам права, що надає змогу адаптувати контракт під конкретні ризики (наприклад, санкційні ризики або зміну логістичних маршрутів) та забезпечують «оперативність» впливу, адже багато непоіменованих способів (наприклад, оперативні санкції) працюють автоматично в момент порушення, не вимагаючи тривалого звернення до суду чи арбітражу, що є життєво важливим у транскордонній торгівлі.

Викладені вище аргументи свідчать про вельми значний потенціал непоіменованих, тобто невизначених нормами чинного законодавства способів забезпечення ЗЕД-контракту у підвищенні ефективності регулювання зовнішньоекономічних відносин у площині господарсько-правового підходу, особливо під час воєнного стану та повоєнного відновлення.

Проблемними положеннями є господарсько-правове обґрунтування непоіменованих способів забезпечення ЗЕД-контракту задля, зокрема, правосвідомості і правозастосування, та зумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Метою дисертації є теоретичне обґрунтування та визначення господарсько-правове обґрунтування непоіменованих способів забезпечення ЗЕД-контракту.

Для досягнення поставленої мети у дисертації вирішувались такі завдання:

- проаналізувати зовнішньоекономічний контракт як різновид господарського договору та форму непоіменованих засобів забезпечення в контексті зовнішньоекономічної діяльності;

- дослідити особливості господарсько-правових умов та процедури застосування непоіменованих засобів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів;

- визначити особливості європейського досвіду застосування та розвитку непоіменованих засобів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів;

- визначити й надати характеристику поняття та ознак непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру;

- встановити особливості майнових непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру;

- виявити та здійснити аналіз немайнових непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру;

- дослідити непоіменовані засоби забезпечення зовнішньоекономічного контракту щодо транспортування (поставки);

- окреслити особливості непоіменованих засобів забезпечення зовнішньоекономічного контракту щодо інвестування;

- визначити нормативно-невизначені (непоіменовані, неспецифічні) способи забезпечення зовнішньоекономічного контракту щодо спільної фінансової діяльності;

- розробити науково-обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо удосконалення господарсько-правового регулювання непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру.

Об'єкт дослідження складають господарські правовідносини, які виникають з приводу застосування непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру.

Предмет дослідження - господарсько-правове регулювання непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру.

Методи дослідження. Для якісного дослідження було обрано низку методів, що широко використовуються юридичною наукою та наукою господарського права. Серед загально-наукових методів застосовувалися, передусім, діалектичний, системно-структурний, формально-логічний, функціональний, компаративістський метод та метод абстрагування та узагальнення, а серед спеціально-юридичних методів – порівняльно-правовий та формально-юридичний методи. За допомогою діалектичного методу з'ясовано основні поняття щодо тематики дослідження (всі розділи). Системно-структурний метод використовувався для визначення непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру, їх ознак та різновидів (підрозділ 2.1). За допомогою функціонального методу розкрито поняття «зовнішньоекономічний контракт», «непоіменовані засоби забезпечення», «майнові непоіменовані засоби забезпечення», «немайнові непоіменовані засоби забезпечення» (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2.) Метод абстрагування та узагальнення застосовувався для вивчення і дослідження існуючих підходів до поняття непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру, їх відповідного господарсько-правового забезпечення, застосування до окремих сфер господарювання (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2, 3.3.). Порівняльно-правовий метод сприяв характеристиці непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру з тими, що вже визначені в законодавстві або є такими, що визначають інші правові категорії (всі підрозділи). За допомогою формально-юридичного методу надана характеристика різновидів непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру, дослідити їх умови застосування, а також їх застосування до окремих сфер господарювання, (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Компаративістський метод сприяв аналізу закономірностей правового впливу щодо непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру та формулюванню пропозицій щодо вдосконалення господарського вітчизняного законодавства з урахуванням позитивного законодавчого зарубіжного досвіду (підрозділ 1.2).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в науці господарського права України проведено системний аналіз теоретичних та практичних аспектів непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру на основі сучасного законодавства та з урахуванням новітніх науково-теоретичних здобутків у цій сфері.

Уперше:

- надано визначення типової та/або примірної форми способів забезпечення як окремого додатку до зовнішньоекономічного контракту, який представляє собою комплексну угоду про управління ризиками (Security & Risk Management Protocol), з метою консолідації всіх фінансові та процесуальні гарантії в єдиний юридичний механізм, що діє паралельно, а інколи й самостійно, з основним контрактом, який також може поєднувати непоіменовані матеріальні засоби забезпечення виконання зовнішньоекономічного контракту та процесуальні, наприклад, застереження про «пряме виконання» (Direct Enforcement), тобто положення про те, що боржник - зобов'язана сторона заздалегідь погоджується на позасудове стягнення активів (грошового боргу) у разі настання дефолту;

- запропоновано закріпити презумпцію права місця знаходження вузла (node) або місця основної діяльності ініціатора транзакції як колізійної норми для правовідносин у міжнародних економічних відносинах, основаних на контрактах у формі коду (смарт-контракти), шляхом встановлення спеціального правила для цифрових та смарт-контрактів в Законі України «Про міжнародне приватне право» норми та якщо право не обрано, що здатне сприяти легалізації децентралізованих автономних організацій (DAO) в національному правовому полі;

- стосовно зовнішньоекономічних контрактів виокремлені способи непоіменовані в законі, яким частково притаманний процесуальний характер в силу доказовості, що представляють собою гнучкий інструментарій міжнародного арбітражу, який має перспективу відображення в національних процесуальних кодексах, позаяк може застосовуватися на основі принципу «справедливості та доцільності» для захисту інтересів сторін зовнішньоекономічних контрактів під час розгляду справи та до виконання рішення арбітражу. До зазначених способів можливо віднести: накази про підтримання статус-кво (Maintenance of Status Quo), які застосовуються в складних ЗЕД-контрактах (будівництво, ІТ, енергетика), що по суті є обов'язком сторін продовжувати виконувати контракт або певні його частини, доки триває спір; заборона відключати програмне забезпечення або припиняти постачання критичної сировини, навіть якщо між сторонами є конфлікт щодо ціни з метою недопущення безповоротної шкоди бізнесу, яку неможливо буде компенсувати грошима пізніше; всесвітній арешт активів (Mareva Injunctions), тобто по суті – наказ, який забороняє боржнику виводити чи відчужувати активи, де б вони не знаходилися — з метою блокування активів у транснаціональному масштабі, а не лише в межах однієї країни; попередній платіж (Interim Payment), що застосовується у разі наявності «безспірної» частини грошового зобов'язання боржника, яка може бути наказано виплатити негайно, не чекаючи фінального рішення з метою підвищення ефективності арбітражних процедур;

- обґрунтовано розуміння непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних зобов'язань щодо транспортування як

самостійних договірних конструкцій, що виконують не лише майново-гарантійну, а й організаційно-контрольну функцію, забезпечуючи узгодження виконання зобов'язання з логістичними етапами його реалізації.

Удосконалено:

- підходи до розуміння непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів як комплексних договірних засобів, що поєднують елементи різних правових конструкцій та спрямовані не лише на майнове гарантування виконання зобов'язання, а й на організаційне забезпечення, координацію та контроль процесу його виконання, зокрема у частині дотримання строків і погоджених умов;

- визначені тенденції розвитку е-нотаріату в Україні в умовах воєнного стану, як правового інструменту застосування норм про забезпечувальні зобов'язання в контексті договірних правовідносин у сфері ЗЕД, що має важливе значення для інтеграції України в Європейську правову сім'ю, оскільки надасть сторонам механізм застосування в Україні гарантій виконання договірних зобов'язань, не тільки за рахунок стимулюючих норм, але й за рахунок майна чи майнових прав, які, також сприяють створенню умов для добросовісних кредиторів, які наприклад, мають стимулюватися до кредитування економіки України та інших інвестицій;

- положення щодо визначення «цифрового притримання» (digital lien) як програмно-технічного способу забезпечення, що полягає в обмеженні доступу до активів або їх функціональних властивостей без набуття кредитором фактичного володіння майном, що дозволяє переосмислити класичну конструкцію утримання в умовах цифровізації;

- положення щодо природи «Escalation clause» (ескалація та індексація застереження) як договірної умови зовнішньоекономічного контракту, забезпечувального характеру, яка дозволяє одній зі сторін або обом сторонам підвищувати ціни або умови в майбутньому відповідно до заздалегідь визначених індексів або показників, таких як інфляція, вартість матеріалів чи інші фактори з метою захисту суб'єктів бізнесу від непередбачуваних змін ринкової кон'юнктури та забезпечити стабільність у довгострокових угодах (офіційний індекс споживчих цін, вартість певних сировинних товарів, курс валют тощо);

- підходи до функціональної ролі делькредере як непоіменованого способу забезпечення виконання зовнішньоекономічного договірного зобов'язання, який трансформує ризик неплатоспроможності кінцевого покупця (третьої особи), який переноситься з комітента на комісіонера, стимулює обачність у бізнесі шляхом заохочення комісіонера більш ретельно перевіряти платоспроможність своїх контрагентів;

- визначення правової природи договору ескроу у зовнішньоекономічних зобов'язаннях шляхом обґрунтування його функціональної варіативності, відповідно до якої ескроу може виступати як механізм виконання (розрахунків),

так і набувати забезпечувальної функції за умови встановлення договірних обмежень;

- положення щодо легалізації алгоритмічних застережень як непоіменованого способу забезпечення, який є ключовою умовою договору та технічним інструментом підвищення безпекової гнучкості великого бізнесу, що дозволяє трансформувати правову систему з механізму «вирішення спорів» у механізм «запобігання спорам», при цьому алгоритмічний код у цьому контексті стає вищим виразом господарського правопорядку, забезпечуючи реальне, повне та своєчасне виконання зобов'язань у цифрову епоху;

- положення щодо визначення demurrage та суміжних платежів, які є непоіменованим платіжно-стимулюючим способом забезпечення виконання зобов'язання, які поєднують компенсаційну і превентивну функції, оскільки, з одного боку, покликані відшкодовувати втрати, пов'язані з простоем транспортного засобу або контейнера, а з іншого — стимулюють своєчасне виконання зобов'язань щодо обробки вантажу;

- положення щодо визначення режимів CIM, CMR та морських перевезень як міжнародно-уніфікованих механізмів, що мають не лише регулятивне, а й забезпечувальне значення, а їх роль полягає у формуванні передбачуваної моделі поведінки сторін, уніфікації змісту транспортного зобов'язання, визначенні меж відповідальності перевізника та створенні належної доказової основи для судового захисту, завдяки чому міжнародно-уніфіковані режими запропоновано розглядати як комплексні міжнародно-правові засоби гарантування належного виконання зовнішньоекономічного контракту щодо транспортування та поставки;

- концепція «алгоритмічної невідворотності», яка заміщує традиційний юрисдикційний примус програмною неможливістю порушення умов контракту в автоматизованому середовищі, ключовим аспектом якої є «цифрове утримання» (Digital Lien) як програмно-технічне обмеження корисних властивостей предмета різноманітних ЗЕД договорів, що дозволяє кредитуру здійснювати ефективний контроль без фізичного володіння річчю;

- підходи щодо категорії «технологічної автономності» доказів та застосування принципу Lex Informatica, яка дозволяє уникнути правової невизначеності при використанні децентралізованих технологій у транскордонних спорах, як правило, фінансового характеру;

- підходи щодо стандартизації договірних умов, яка є інституційним підґрунтям для гармонізації засобів забезпечення на договірному рівні у міжнародному господарському обороті, сприяє диференціації засобів забезпечення, при цьому основними критеріями, за якими здійснюється диференціація, є: критерій суб'єктного складу та критерій об'єкта впливу, яка заповнює прогалини національних законодавств, а інтеграція цих умов у ЗЕД-контракт шляхом відсилки (incorporation by reference) легітимізує в значенні соціально-правового та процесуального визнання (legitimation) використання

специфічних засобів забезпечення, які можуть бути непоіменованими в національному законодавстві але є загально-прийнятими у конкретній галузі господарювання;

- підходи щодо визначення антихрезу, при якому кредитор набуває права володіння щодо нерухомого майна боржника та отримання з нього доходів до повного погашення боргу, як комплексної забезпечувальної конструкції, яка поєднує ознаки речового обтяження та способу виконання зобов'язання через управління активами, що створює функціональну перевагу над іпотекою, особливо у зовнішньоекономічних ситуаціях, коли продаж майна є ускладненим (наприклад, спеціалізовані аграрні комплекси чи логістичні центри у воєнний період), забезпечуючи реалізацію інтересу кредитора через експлуатаційну цінність об'єкта, не потребуючи його вилучення з власності боржника.

Набули подальшого розвитку:

- положення щодо критеріїв відмежування способів забезпечення виконання зобов'язань від заходів майново-господарської (цивільно-правової) відповідальності, відповідно до яких до способів забезпечення належать правові конструкції, які: спрямовані на забезпечення належного виконання зобов'язання до моменту його порушення (*ex ante*); передбачають створення самостійного забезпечувального обтяження, резервування майна або інший юридичний механізм гарантування інтересів кредитора та не залежать у своєму виникненні та існуванні від факту порушення зобов'язання. Тоді як заходи відповідальності застосовуються виключно у зв'язку з порушенням зобов'язання (*ex post*) та мають компенсаційний або штрафний характер;

- положення щодо поняття непоіменовані способи забезпечення зобов'язань у сфері ЗЕД як акцесорних договірних конструкцій (Security & Risk Management Protocols), що базуються на принципі свободи договору та міжнародних торгових звичаях (Lex Mercatoria), які через встановлення додаткових майнових, немайнових та організаційних обтяжень чи алгоритмічних застережень дозволяють здійснювати превентивне управління ризиками та створення гарантій задоволення інтересів кредитора у транскордонних відносинах, зокрема шляхом використання цифрових активів, репутаційного капіталу та механізмів прямого позасудового виконання (Direct Enforcement);

- доведено, що використання типових форм СЕК ООН у вітчизняній практиці ЗЕД є формою превентивного юридичного контролю та представляють собою проформи - "еталонні моделі" при конструюванні (визначенні) нетипових засобів забезпечення, оскільки вони забезпечують баланс між приватним інтересом сторін та міжнародним стандартом добросовісної ділової практики;

- кваліфіковано репутаційний аудит як корпоративне обмеження забезпечувального типу та обґрунтовано, що у сфері ЗЕД цей непоіменований немайновий засіб виконує роль "системи раннього попередження", яка забезпечує реалізацію прав кредитора через контроль за етико-правовим статусом боржника;

- положення щодо критеріїв вибору способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів шляхом обґрунтування їх залежності від сукупності ризик-факторів, зокрема кредитоспроможності контрагента; рівня ризику країни імпортера; суми контракту; умов платежу та специфіки виконання зобов'язання, що дозволяє розглядати забезпечення не лише як засіб гарантування виконання, а і як інструмент управління договірними ризиками;

- підходи до визначення операції РЕПО (Repurchase Agreement) як фінансового «гібриду», який поєднує в собі елементи купівлі-продажу та кредитування під заставу, що робить його найнадійнішим інструментом системи засобів забезпечення зобов'язань, який перетворює абстрактне «право вимоги» на реальне володіння активом, що запобігає низці критичних ризиків відкладеного переходу права власності;

- визначення гарантійного платежу у контексті забезпечення зовнішньоекономічного контракту як найбільш ліквідного та оперативного інструменту захисту інтересів його сторін, який представляє собою депонування або передачу певної суми коштів на забезпечення виконання зобов'язань, що має характеристику невідкладності використання для покриття збитків у разі невиконання боржником зобов'язань та набув у сучасному господарському обороті ознак алгоритмічності, зокрема при використанні стейблкоїнів (USDT/USDC) в смарт-контрактах, коли код відслідковує виконання умов контракту через цифрові реєстри трекінгових систем та перераховує гроші;

- положення щодо впливу колізійно-правових факторів на ефективність забезпечення, зокрема співвідношення *lex contractus* та *lex situs*, що дозволило обґрунтувати залежність ефективності забезпечувальних механізмів від їх узгодженості з імперативними нормами та публічним порядком відповідних правопорядків;

- положення, що непоіменовані «нормативно-невизначені» способи забезпечення у сфері зовнішньоекономічного інвестування утворюють не випадкову сукупність договірних застережень, а цілісну систему превентивних, контрольних, фінансово-розподільчих та технологічно інтегрованих механізмів, а їх класифікація можлива за наступними кількома взаємопов'язаними критеріями: за їх функціональним призначенням це способи збереження активу, метою яких є недопущення вибуття, обтяження чи втрати економічної цінності майна, залученого до інвестиційного проєкту (*negative pledge*), способи контрольного впливу, які не стільки резервують актив, скільки забезпечують можливість втручання у процес виконання зобов'язання або управління проєктом (*step-in rights*), способи умовного фінансового розподілу, до яких належать *escrow*, *blockchain escrow* та *earn-out*; за юридичною природою впливу на зобов'язання: зобов'язально-обмежувальні, корпоративно-контрольні, фінансово-розподільчі та техніко-алгоритмічні; за об'єктом забезпечувального впливу: ті, які спрямовані на актив як матеріальну або майнову основу інвестиційного та ті, які спрямовані на грошовий потік; на корпоративний

контроль; на поведінку боржника та на цифровий доступ до фінансового або майнового ресурсу; за ступенем залежності від основного зобов'язання: функціонально-акцесорні, інтегровані та автономно-превентивні способи забезпечення.

Після завершення доповіді Попович П.О. відповідав, присутніми поставлені такі запитання:

Завідувач кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор Подцерковний О.П. запитав щодо особливостей застосування майнових непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів в аспекті інвестиційної діяльності та їх особливостей у період воєнного стану.

Попович П.О. відповів, що в аспекті інвестиційної діяльності майнові непоіменовані способи забезпечення виконують роль гарантів повернення капіталу (Exit Strategy) та мінімізації втрат інвестора у разі зупинки бізнес-процесів. Основними особливостями їх застосування в період воєнного стану є: трансформація об'єкта забезпечення («резервні активи»), адже, через ризик фізичного знищення нерухомості інвестори переходять до забезпечення у вигляді майнових прав на майбутні грошові потоки або права вимоги до страхових компаній. Зокрема, у ЗЕК активно використовуються права вимоги на відшкодування збитків від агресора, що передаються в заставу інвестору як непоіменований спосіб (фактичне забезпечення майбутнім активом). Використання рахунків ескроу (Escrow) як автономного механізму, адже саме у період воєнного стану ескроу стає не просто технічним рахунком, а майновим буфером. Метою є акумулювання інвестиційних траншів або виторгу таким чином, щоб кредитор мав пріоритетне право на ці кошти без залучення судових процедур у разі настання критичних подій (наприклад, окупації території, де розташоване виробництво).

професор кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор К.А. Возняковська запитала щодо мети застосування непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів відносно банківських зобов'язань у період воєнного стану.

Попович П.О. відповів, що в умовах воєнного стану мета застосування непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів (ЗЕК) відносно банківських зобов'язань трансформується з чисто комерційної площини у площину забезпечення життєздатності бізнесу та мінімізації специфічних воєнних ризиків. Основна мета це адаптація до валютних обмежень НБУ: Оскільки в період воєнного стану діють жорсткі обмеження на транскордонні перекази валюти, класичні способи (наприклад, грошова застава

на закордонних рахунках) часто стають технічно неможливими. Непоіменовані способи, такі як ескроу-рахунки з особливими умовами вивільнення коштів або цифрове притримання титулу, дозволяють обійти процедурні тупики, не порушуючи валютне законодавство.

Доцент кафедри господарського права, к.ю.н., доц. Квасніцька О.О. запитала, що в роботі також аналізуються деякі немайнові непоіменовані способи забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів. Які саме зазначені способи можуть стосуватися будівництва?

Попович П.О. відповів, що у сфері міжнародного будівництва, де ризики часто мають не лише фінансовий, а й репутаційний та організаційний характер, доцільно виокремити такі немайнові непоіменовані способи забезпечення, що аналізуються в роботі, наприклад, забезпечувальне право на заміну підрядника (Step-in Rights) як немайновий механізм, за яким замовник або банк-фінансист отримує право у разі суттєвого порушення умов контракту «увійти» в проект і замінити головного підрядника іншою організацією без розірвання основного ланцюга субпідрядних договорів. Метою є збереження безперервності будівництва, що в умовах воєнного стану є критичним для інфраструктурних об'єктів. Немайнова «негативна застава» щодо технічної документації (Negative Pledge on Technical Data): зобов'язання підрядника не передавати та не обтяжувати правами третіх осіб унікальну технічну документацію, креслення та інтелектуальну власність, необхідну для завершення об'єкта, до моменту повної здачі робіт, що забезпечує замовнику виключний контроль над технологічним процесом будівництва.

Доцент кафедри господарського права, к.ю.н., доц. Добровольська В.В. запитала: автор пропонує поняття делькредере як непоіменованого способу забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів та до яких саме різновидів зазначених контрактів його можливо застосувати?

Попович П.О. відповів, що розглядає делькредере не просто як елемент договору комісії, а як універсальний непоіменований спосіб забезпечення, що має автономну правову природу в межах зовнішньоекономічної діяльності. У роботі делькредере визначається як додаткове зобов'язання посередника (агента, представника, консигнатора) перед принципалом, за яким посередник за додаткову винагороду бере на себе ризик невиконання третьою особою (покупцем) своїх грошових зобов'язань.

Доцент кафедри господарського права, к.ю.н., доц. Гофман О.Р.: запитав: у висновках зазначено поняття гарантійного платежу та в чому саме полягають його суттєві ознаки як непоіменованого способу забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів?

Попович П.О. відповів, що пропонує розглядати гарантійний платіж як самостійний непоіменований спосіб забезпечення, який, попри зовнішню схожість із завдатком чи заставою, має унікальну правову конструкцію, адаптовану до потреб міжнародного комерційного обороту. В межах дослідження гарантійний платіж визначається як перерахування певної суми грошових коштів однією стороною ЗЕК на користь іншої (або на рахунок третьої особи — ескроу-агента), що має на меті забезпечення виконання майбутніх або існуючих зобов'язань, а також компенсацію можливих збитків у разі їх порушення.

Доцент кафедри господарського права, к.ю.н., доц. Згама А.О. вказала, що у висновках запропонована концепція «алгоритмічної невідворотності», яка заміщує традиційний юрисдикційний примус програмною неможливістю порушення умов контракту в автоматизованому середовищі та до яких саме контрактів можливо застосувати зазначену концепцію?

Попович П.О. відповів, що концепція «алгоритмічної невідворотності» є якісно новим підходом до забезпечення виконання зобов'язань, де роль держави та суду як гарантів виконання зміщується в бік програмного коду та смарт-контрактів та базується на принципі "Code is Law" (Код є закон), де примус до виконання закладений у саму архітектуру правовідносин, що робить технічно неможливим відхилення від початкових домовленостей.

Доцент кафедри господарського права, к.ю.н., доц. Попелюк В.П. запитав які критерії непоіменованості забезпечення притаманні blockchain escrow?

Попович П.О. відповів, що використання blockchain escrow у зовнішньоекономічних контрактах є класичним прикладом непоіменованого способу забезпечення, оскільки його правова конструкція виходить за межі традиційного договору ескроу, закріпленого в ЦК України. Основним критерієм непоіменованості цього інструменту є відсутність централізованого суб'єкта (Ескроу-агента) та те, що у поіменованій моделі ескроу-агентом виступає банк або довірена особа. У блокчейн-моделі роль агента виконує децентралізований програмний код (Smart Contract) та саме відсутність традиційного посередника з власною юридичною волею робить цей механізм непоіменованим у розумінні чинного законодавства.

Після відповідей на запитання виступила **науковий керівник** – доцент кафедри господарського права і процесу, к.ю.н., доцент Будурова Ганна Миколаївна.

Науковий керівник зазначила, що в цілому дисертанту вдалося повністю виконати поставлені завдання дослідженні завдяки використанню сукупності

загально-наукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: діалектичний метод, системно-структурний метод, метод системного аналізу, статистичний метод, порівняльно-правовий метод. З метою отримання достовірних і об'єктивних результатів дослідження усі методи використовувалися у взаємозв'язку та взаємозалежності.

Дисертація має наукову новизну, оскільки є першим у вітчизняній науці господарського права комплексним дослідженням щодо непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів.

У дисертації автор з урахуванням сучасних умов аргументовано надав визначення рамкового (динамічного) забезпечення виконання зобов'язань як непоіменованого способу, у межах якого дія забезпечення поширюється на невизначений на момент його встановлення, але визначуваний у майбутньому обсяг зобов'язань, що конкретизується у процесі їх виконання через специфікації або інші додаткові комерційні документи та саме такий підхід обґрунтовує необхідність перегляду вимоги визначеності забезпечення у зобов'язальному праві, слугує індивідуалізації та динамічному налаштуванню захисних механізмів контракту під кожен конкретну партію товару або етап виконання робіт.

Теоретичного та практичного значення набуває уточнення визначення автором поняття непоіменованих способів забезпечення зобов'язань у сфері ЗЕД як автономних або акцесорних договірних конструкцій (Security & Risk Management Protocols), що базуються на принципі свободи договору та міжнародних торгових звичаях (Lex Mercatoria), які через встановлення додаткових майнових, немайнових та організаційних обтяжень чи алгоритмічних застережень дозволяють здійснювати превентивне управління ризиками та створення гарантій задоволення інтересів кредитора у транскордонних відносинах, зокрема шляхом використання цифрових активів, репутаційного капіталу та механізмів прямого позасудового виконання (Direct Enforcement).

Доречним є доведення того, що використання типових форм ЄЕК ООН у вітчизняній практиці ЗЕД є формою превентивного юридичного контролю та представляють собою проформи - "еталонні моделі" при конструюванні (визначенні) нетипових засобів забезпечення, оскільки вони забезпечують баланс між приватним інтересом сторін та міжнародним стандартом добросовісної ділової практики;

Слушною є пропозиція автора, щодо використання типових форм ЄЕК ООН у вітчизняній практиці ЗЕД, які є формою превентивного юридичного контролю та представляють собою проформи - "еталонні моделі" при конструюванні (визначенні) нетипових засобів забезпечення, оскільки вони забезпечують баланс між приватним інтересом сторін та міжнародним стандартом добросовісної ділової практики;

Автором було запропоновано критерії вибору способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів шляхом обґрунтування їх

залежності від сукупності ризик-факторів, зокрема кредитоспроможності контрагента; рівня ризику країни імпортера; суми контракту; умов платежу та специфіки виконання зобов'язання, що дозволяє розглядати забезпечення не лише як засіб гарантування виконання, а і як інструмент управління договірними ризиками.

Дисертація містить й інші положення, що мають важливе теоретичне та прикладне значення та наукову новизну.

Основні результати дисертації відображено у 11-ти наукових публікаціях, у тому числі у 4-ох статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, у 7-ох тезах доповідей, оприлюднених на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, які розкривають основний зміст дисертації. Наукові публікації містять основні положення та результати дисертаційного дослідження. Положення, що викладені в дисертації, розроблені автором особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувалися.

Результати дисертаційного дослідження П.О. Поповича можуть бути використані для подальшої розробки законодавчих пропозицій-змін щодо непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів.

У процесі підготовки дисертації Попович П.О. плідно співпрацював з науковим керівником протягом усього терміну навчання в аспірантурі, результатом чого є написання дисертаційного дослідження. Здобувач виконав індивідуальний план наукової роботи та індивідуальний навчальний план у повному обсязі. Всі заплановані види робіт були виконані своєчасно.

Щодо загальної оцінки роботи Поповича П.О. у процесі підготовки дисертації, виконання індивідуального плану наукової роботи, а також індивідуального навчального плану вона оцінюється на відмінно.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Попович П.О. на тему: «Непоіменовані способи забезпечення виконання зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності» є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає всім встановленим вимогам, може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право, галузі знань 08 Право у разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор заслуговує, на основі захисту, присвоєння наукового ступеня доктора філософії.

У обговоренні дисертаційного дослідження брали участь:

Завідувач кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор Подцерковний О.П., який надав високу оцінку дисертації, кількості та характеру досліджених у

ній питань, ґрунтовності дослідження, вдалості та значущості висновків, відмітив слушність пропозицій та рекомендацій. Відзначив відображення основних положень дисертації у публікаціях Попович П.О. та зауважив щодо більш ретельного аналізу відносно делькредкре та ексроу в контексті непоіменованих способів забезпечення. Загалом, висловив підтримку щодо допуску дисертації до публічного захисту.

Професор кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор К.А. Возняковська, яка надала високу оцінку дисертації, кількості та характеру досліджених у ній питань, ґрунтовності дослідження, вдалості та значущості висновків, відмітила слушність пропозицій та рекомендацій. Відзначила відображення основних положень дисертації у публікаціях Попович П.О. та зауважила щодо можливості поєднання майнових та немайнових непоіменованих способів забезпечення. Загалом, висловила підтримку щодо допуску дисертації до публічного захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Добровольська В. В., яка надала високу оцінку дисертації, кількості та характеру досліджених у ній питань, ґрунтовності дослідження, вдалості та значущості висновків, відмітила слушність пропозицій та рекомендацій. Відзначила відображення основних положень дисертації у публікаціях Попович П.О. та звернула увагу на застосування непоіменованих способів забезпечення в контекст інвестування з урахуванням сучасних воєнних умов господарювання. Робота рекомендована до публічного захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Квасніцька О. О. підкреслила актуальність теми, значущість проблематики для теорії та практики, вдалу архітектуру роботи, правильне розкриття питань, вказаних у роботі, повне досягнення мети та завдань дослідження та зауважила щодо більш широкого тлумачення цифровізації непоіменованих способів забезпечення. Висловила думку про доцільність допуску роботи до публічного захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Попелюк В. П. відзначив високий рівень дослідження, його ґрунтовність, високий рівень володіння здобувачем матеріалом. Вказав на окремі дискусійні питання, які носять рекомендаційний характер, а саме про доцільним розкриття застосування колізійно-правових факторів на ефективність забезпечення. З огляду на актуальність та наукову новизну отриманих результатів, роботу може бути рекомендовано до публічного захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Згама А. О. відзначила обґрунтованість та повноту викладених основних наукових положень та доцільність використання розроблених теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій та вказала, що автор досить неоднозначно висловлюється щодо диджиталізації засобів забезпечення. Загалом, висловила підтримку щодо допуску дисертації до публічного захисту.

Кандидат юридичних наук, доцент Гофман О. Р. відзначив обґрунтованість та повноту викладених основних наукових положень та доцільність використання розроблених теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій. Автор досить неоднозначно висловлюється щодо гарантійного платежу як непоіменованого способу забезпечення виконання зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Робота рекомендована до публічного захисту.

На основі результатів обговорення присутніх на засіданні вирішили запропонувати наступний

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації
Попович Павла Олександровича на тему «Непоіменовані способи
забезпечення виконання зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної
діяльності», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
08 «Право» за спеціальністю
081 «Право»**

Обґрунтування вибору теми дослідження. Зовнішньоекономічна діяльність є однією із провідних різновидів господарської діяльності, мета якої це одержання прибутку, інтеграція у світове господарство, задоволення суспільних потреб, балансування національної економіки тощо. Досягнути зазначеного можливо тільки шляхом належного та/або реального виконання зовнішньоекономічного контракту (надалі – ЗЕД-контракт), який саме є практичним її виразом та саме завдяки способам забезпечення, у тому числі й тим, які є непоіменованими, тобто невизначеними нормами чинного законодавства.

Непоіменовані, тобто невизначені нормами чинного законодавства способи забезпечення зовнішньоекономічного контракту представляють собою інномінальні способи, які стають критично важливими, оскільки саме вони:

засобів під впливом безпекових, соціальних та євроінтеграційних детермінант» на 2026-2030 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Соціально політична стабільність в період воєнних та поствоєнних трансформацій: правові, економічні, гуманітарні, інноваційно-технічні можливості в цифрову еру» (державний реєстраційний номер 0126U000107).

Мета і завдання дослідження. *Мета роботи* полягає у розкритті особливостей непоіменованих, тобто невизначених нормами чинного законодавства способів забезпечення ЗЕД-контракту, а також формування обґрунтованих пропозицій щодо комплексного удосконалення їх законодавчого забезпечення.

Відповідно до мети дослідження поставлені такі *завдання*:

- охарактеризувати зовнішньоекономічний контракт як різновид господарського договору та форму непоіменованих способів забезпечення в контексті зовнішньоекономічної діяльності;
- дослідити особливості господарсько-правових умов та процедури застосування непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів;
- розкрити особливості європейського досвіду застосування та розвитку непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів;
- визначити й надати характеристику поняття та ознак непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру;
- встановити особливості майнових непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру;
- виявити та здійснити аналіз немайнових непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру;
- дослідити непоіменовані способи забезпечення зовнішньоекономічного контракту щодо транспортування (поставки);
- висвітлити роль та місце непоіменованих способів забезпечення зовнішньоекономічного контракту щодо інвестування;
- визначити нормативно-невизначені (непоіменовані, неспецифічні) способи забезпечення зовнішньоекономічного контракту щодо спільної фінансової діяльності;
- розробити науково-обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо удосконалення господарсько-правового регулювання непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру.

Об'єкт дослідження складають господарські правовідносини, які виникають з приводу застосування непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру.

Предмет дослідження - господарсько-правове регулювання непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру.

Методи дослідження. Для якісного дослідження було обрано низку методів, що широко використовуються юридичною наукою та наукою господарського права. Серед загально-наукових методів застосовувалися, передусім, діалектичний, системно-структурний, формально-логічний, функціональний, компаративістський метод та метод абстрагування та узагальнення, а серед спеціально-юридичних методів – порівняльно-правовий та формально-юридичний методи. За допомогою діалектичного методу з'ясовано основні поняття щодо тематики дослідження (всі розділи). Системно-структурний метод використовувався для визначення непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру, їх ознак та різновидів (підрозділ 2.1). За допомогою функціонального методу розкрито поняття «зовнішньоекономічний контракт», «непоіменовані засоби забезпечення», «майнові непоіменовані засоби забезпечення», «немайнові непоіменовані засоби забезпечення» (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2.) Метод абстрагування та узагальнення застосовувався для вивчення і дослідження існуючих підходів до поняття непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру, їх відповідного господарсько-правового забезпечення, застосування до окремих сфер господарювання (підрозділи 2.1, 3.1, 3.2, 3.3.). Порівняльно-правовий метод сприяв характеристиці непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру з тими, що вже визначені в законодавстві або є такими, що визначають інші правові категорії (всі підрозділи). За допомогою формально-юридичного методу надана характеристика різновидів непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру, дослідити їх умови застосування, а також їх застосування до окремих сфер господарювання, (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Компаративістський метод сприяв аналізу закономірностей правового впливу щодо непоіменованих засобів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру та формулюванню пропозицій щодо вдосконалення господарського вітчизняного законодавства з урахуванням позитивного законодавчого зарубіжного досвіду (підрозділ 1.2).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в науці господарського права України проведено системний аналіз теоретичних та практичних аспектів непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру на основі сучасного

законодавства та з урахуванням новітніх науково-теоретичних здобутків у цій сфері.

Уперше:

- надано визначення типової та/або примірної форми способів забезпечення як окремого додатку до зовнішньоекономічного контракту, який представляє собою комплексну угоду про управління ризиками (Security & Risk Management Protocol), з метою консолідації всіх фінансові та процесуальні гарантії в єдиний юридичний механізм, що діє паралельно, а інколи й самостійно, з основним контрактом, який також може поєднувати непоміненані матеріальні засоби забезпечення виконання зовнішньоекономічного контракту та процесуальні, наприклад, застереження про «пряме виконання» (Direct Enforcement), тобто положення про те, що боржник - зобов'язана сторона заздалегідь погоджується на позасудове стягнення активів (грошового боргу) у разі настання дефолту;

- запропоновано закріпити презумпцію права місця знаходження вузла (node) або місця основної діяльності ініціатора транзакції як колізійної норми для правовідносин у міжнародних економічних відносинах, оснований на контрактах у формі коду (смарт-контракти), шляхом встановлення спеціального правила для цифрових та смарт-контрактів в Законі України «Про міжнародне приватне право» норми та якщо право не обрано, що здатне сприяти легалізації децентралізованих автономних організацій (DAO) в національному правовому полі;

- стосовно зовнішньоекономічних контрактів виокремлені способи непоіменовані в законі, яким частково притаманний процесуальний характер в силу доказовості, що представляють собою гнучкий інструментарій міжнародного арбітражу, який має перспективу відображення в національних процесуальних кодексах, позаяк може застосовуватися на основі принципу «справедливості та доцільності» для захисту інтересів сторін зовнішньоекономічних контрактів під час розгляду справи та до виконання рішення арбітражу. До зазначених способів можливо віднести: накази про підтримання статус-кво (Maintenance of Status Quo), які застосовуються в складних ЗЕД-контрактах (будівництво, ІТ, енергетика), що по суті є обов'язком сторін продовжувати виконувати контракт або певні його частини, доки триває спір; заборона відключати програмне забезпечення або припиняти постачання критичної сировини, навіть якщо між сторонами є конфлікт щодо ціни з метою недопущення безповоротної шкоди бізнесу, яку неможливо буде компенсувати грошима пізніше; всесвітній арешт активів (Mareva Injunctions), тобто по суті – наказ, який забороняє боржнику виводити чи відчужувати активи, де б вони не знаходилися — з метою блокування активів у транснаціональному масштабі, а не лише в межах однієї країни; попередній платіж (Interim Payment), що застосовується у разі наявності «безспірної» частини грошового зобов'язання

боржника, яка може бути наказано виплатити негайно, не чекаючи фінального рішення з метою підвищення ефективності арбітражних процедур;

- обґрунтовано розуміння непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних зобов'язань щодо транспортування як самостійних договірних конструкцій, що виконують не лише майново-гарантійну, а й організаційно-контрольну функцію, забезпечуючи узгодження виконання зобов'язання з логістичними етапами його реалізації.

Удосконалено:

- підходи до розуміння непоіменованих способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів як комплексних договірних засобів, що поєднують елементи різних правових конструкцій та спрямовані не лише на майнове гарантування виконання зобов'язання, а й на організаційне забезпечення, координацію та контроль процесу його виконання, зокрема у частині дотримання строків і погоджених умов;

- визначені тенденції розвитку е-нотаріату в Україні в умовах воєнного стану, як правового інструменту застосування норм про забезпечувальні зобов'язання в контексті договірних правовідносин у сфері ЗЕД, що має важливе значення для інтеграції України в Європейську правову сім'ю, оскільки надасть сторонам механізм застосування в Україні гарантій виконання договірних зобов'язань, не тільки за рахунок стимулюючих норм, але й за рахунок майна чи майнових прав, які, також сприяють створенню умов для добросовісних кредиторів, які наприклад, мають стимулюватися до кредитування економіки України та інших інвестицій;

- положення щодо визначення «цифрового притримання» (digital lien) як програмно-технічного способу забезпечення, що полягає в обмеженні доступу до активів або їх функціональних властивостей без набуття кредитором фактичного володіння майном, що дозволяє переосмислити класичну конструкцію утримання в умовах цифровізації;

- положення щодо природи «Escalation clause» (ескалація та індексація застереження) як договірної умови зовнішньоекономічного контракту, забезпечувального характеру, яка дозволяє одній зі сторін або обом сторонам підвищувати ціни або умови в майбутньому відповідно до заздалегідь визначених індексів або показників, таких як інфляція, вартість матеріалів чи інші фактори з метою захисту суб'єктів бізнесу від непередбачуваних змін ринкової кон'юнктури та забезпечити стабільність у довгострокових угодах (офіційний індекс споживчих цін, вартість певних сировинних товарів, курс валют тощо);

- підходи до функціональної ролі делькредере як непоіменованого способу забезпечення виконання зовнішньоекономічного договірного зобов'язання, який трансформує ризик неплатоспроможності кінцевого покупця (третьої особи), який переноситься з комітента на комісіонера, стимулює обачність у бізнесі шляхом заохочення комісіонера більш ретельно перевіряти платоспроможність своїх контрагентів;

- визначення правової природи договору ескроу у зовнішньоекономічних зобов'язаннях шляхом обґрунтування його функціональної варіативності, відповідно до якої ескроу може виступати як механізм виконання (розрахунків), так і набувати забезпечувальної функції за умови встановлення договірних обмежень;

- положення щодо легалізації алгоритмічних застережень як непоіменованого способу забезпечення, який є ключовою умовою договору та технічним інструментом підвищення безпекової гнучкості великого бізнесу, що дозволяє трансформувати правову систему з механізму «вирішення спорів» у механізм «запобігання спорам», при цьому алгоритмічний код у цьому контексті стає вищим виразом господарського правопорядку, забезпечуючи реальне, повне та своєчасне виконання зобов'язань у цифрову епоху;

- положення щодо визначення demurrage та суміжних платежів, які є непоіменованим платіжно-стимулюючим способом забезпечення виконання зобов'язання, які поєднують компенсаційну і превентивну функції, оскільки, з одного боку, покликані відшкодовувати втрати, пов'язані з простоем транспортного засобу або контейнера, а з іншого — стимулюють своєчасне виконання зобов'язань щодо обробки вантажу;

- положення щодо визначення режимів CIM, CMR та морських перевезень як міжнародно-уніфікованих механізмів, що мають не лише регулятивне, а й забезпечувальне значення, а їх роль полягає у формуванні передбачуваної моделі поведінки сторін, уніфікації змісту транспортного зобов'язання, визначенні меж відповідальності перевізника та створенні належної доказової основи для судового захисту, завдяки чому міжнародно-уніфіковані режими запропоновано розглядати як комплексні міжнародно-правові засоби гарантування належного виконання зовнішньоекономічного контракту щодо транспортування та поставки;

- концепція «алгоритмічної невідворотності», яка заміщує традиційний юрисдикційний примус програмною неможливістю порушення умов контракту в автоматизованому середовищі, ключовим аспектом якої є «цифрове утримання» (Digital Lien) як програмно-технічне обмеження корисних властивостей предмета різноманітних ЗЕД договорів, що дозволяє кредитору здійснювати ефективний контроль без фізичного володіння річчю;

- підходи щодо категорії «технологічної автономності» доказів та застосування принципу Lex Informatica, яка дозволяє уникнути правової невизначеності при використанні децентралізованих технологій у транскордонних спорах, як правило, фінансового характеру;

- підходи щодо стандартизації договірних умов, яка є інституційним підґрунтям для гармонізації засобів забезпечення на договірному рівні у міжнародному господарському обороті, сприяє диференціації засобів забезпечення, при цьому основними критеріями, за якими здійснюється диференціація, є: критерій суб'єктного складу та критерій об'єкта впливу, яка

заповнює прогалини національних законодавств, а інтеграція цих умов у ЗЕД-контракт шляхом відсилки (incorporation by reference) легітимізує в значенні соціально-правового та процесуального визнання (legitimation) використання специфічних засобів забезпечення, які можуть бути непоіменованими в національному законодавстві але є загально-прийнятими у конкретній галузі господарювання;

- підходи щодо визначення антихрезу, при якому кредитор набуває права володіння щодо нерухомого майна боржника та отримання з нього доходів до повного погашення боргу, як комплексної забезпечувальної конструкції, яка поєднує ознаки речового обтяження та способу виконання зобов'язання через управління активами, що створює функціональну перевагу над іпотекою, особливо у зовнішньоекономічних ситуаціях, коли продаж майна є ускладненим (наприклад, спеціалізовані аграрні комплекси чи логістичні центри у воєнний період), забезпечуючи реалізацію інтересу кредитора через експлуатаційну цінність об'єкта, не потребуючи його вилучення з власності боржника.

Набули подальшого розвитку:

- положення щодо критеріїв відмежування способів забезпечення виконання зобов'язань від заходів майново-господарської (цивільно-правової) відповідальності, відповідно до яких до способів забезпечення належать правові конструкції, які: спрямовані на забезпечення належного виконання зобов'язання до моменту його порушення (ex ante); передбачають створення самостійного забезпечувального обтяження, резервування майна або інший юридичний механізм гарантування інтересів кредитора та не залежать у своєму виникненні та існуванні від факту порушення зобов'язання. Тоді як заходи відповідальності застосовуються виключно у зв'язку з порушенням зобов'язання (ex post) та мають компенсаційний або штрафний характер;

- положення щодо поняття непоіменовані способи забезпечення зобов'язань у сфері ЗЕД як акцесорних договірних конструкцій (Security & Risk Management Protocols), що базуються на принципі свободи договору та міжнародних торгових звичаях (Lex Mercatoria), які через встановлення додаткових майнових, немайнових та організаційних обтяжень чи алгоритмічних застережень дозволяють здійснювати превентивне управління ризиками та створення гарантій задоволення інтересів кредитора у транскордонних відносинах, зокрема шляхом використання цифрових активів, репутаційного капіталу та механізмів прямого позасудового виконання (Direct Enforcement);

- доведено, що використання типових форм ЄЕК ООН у вітчизняній практиці ЗЕД є формою превентивного юридичного контролю та представляють собою проформи - "еталонні моделі" при конструюванні (визначенні) нетипових засобів забезпечення, оскільки вони забезпечують баланс між приватним інтересом сторін та міжнародним стандартом добросовісної ділової практики;

- кваліфіковано репутаційний аудит як корпоративне обмеження забезпечувального типу та обґрунтовано, що у сфері ЗЕД цей непоіменований

немайновий засіб виконує роль "системи раннього попередження", яка забезпечує реалізацію прав кредитора через контроль за етико-правовим статусом боржника;

- положення щодо критеріїв вибору способів забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів шляхом обґрунтування їх залежності від сукупності ризик-факторів, зокрема кредитоспроможності контрагента; рівня ризику країни імпортера; суми контракту; умов платежу та специфіки виконання зобов'язання, що дозволяє розглядати забезпечення не лише як засіб гарантування виконання, а і як інструмент управління договірними ризиками;

- підходи до визначення операції РЕПО (Repurchase Agreement) як фінансового «гібриду», який поєднує в собі елементи купівлі-продажу та кредитування під заставу, що робить його найнадійнішим інструментом системи засобів забезпечення зобов'язань, який перетворює абстрактне «право вимоги» на реальне володіння активом, що запобігає низці критичних ризиків відкладеного переходу права власності;

- визначення гарантійного платежу у контексті забезпечення зовнішньоекономічного контракту як найбільш ліквідного та оперативного інструменту захисту інтересів його сторін, який представляє собою депонування або передачу певної суми коштів на забезпечення виконання зобов'язань, що має характеристику невідкладності використання для покриття збитків у разі невиконання боржником зобов'язань та набув у сучасному господарському обороті ознак алгоритмічності, зокрема при використанні стейблкоїнів (USDT/USDC) в смарт-контрактах, коли код відслідковує виконання умов контракту через цифрові реєстри трекінгових систем та перераховує гроші;

- положення щодо впливу колізійно-правових факторів на ефективність забезпечення, зокрема співвідношення *lex contractus* та *lex situs*, що дозволило обґрунтувати залежність ефективності забезпечувальних механізмів від їх узгодженості з імперативними нормами та публічним порядком відповідних правопорядків;

- положення, що непоіменовані «нормативно-невизначені» способи забезпечення у сфері зовнішньоекономічного інвестування утворюють не випадкову сукупність договірних застережень, а цілісну систему превентивних, контрольних, фінансово-розподільчих та технологічно інтегрованих механізмів, а їх класифікація можлива за наступними кількома взаємопов'язаними критеріями: за їх функціональним призначенням це способи збереження активу, метою яких є недопущення вибуття, обтяження чи втрати економічної цінності майна, залученого до інвестиційного проекту (*negative pledge*), способи контрольного впливу, які не стільки резервують актив, скільки забезпечують можливість втручання у процес виконання зобов'язання або управління проектом (*step-in rights*), способи умовного фінансового розподілу, до яких належать *escrow*, *blockchain escrow* та *earn-out*; за юридичною природою впливу на зобов'язання: зобов'язально-обмежувальні, корпоративно-контрольні,

фінансово-розподільчі та техніко-алгоритмічні; за об'єктом забезпечувального впливу: ті, які спрямовані на актив як матеріальну або майнову основу інвестиційного та ті, які спрямовані на грошовий потік; на корпоративний контроль; на поведінку боржника та на цифровий доступ до фінансового або майнового ресурсу; за ступенем залежності від основного зобов'язання: функціонально-акцесорні, інтегровані та автономно-превентивні способи забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в роботі висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій роботі – для подальшої розробки проблем визначення поняття та ознак непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру, при написанні наукових робіт із цієї проблематики;

- у нормотворчій діяльності – для вдосконалення чинного законодавства України, зокрема при внесенні змін та доповнень до Цивільного кодексу України, Податкового кодексу України, законів України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про іпотеку», «Про міжнародне приватне право» тощо;

- у правозастосовній діяльності – у роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування та судової влади для вдосконалення відносин щодо непоіменованих способів забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру;

- у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Господарське право», «Контрактне право», спецкурсів «Проблеми господарського права», «Правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін (акт впровадження в освітній процес Міжнародного університету та акт впровадження в діяльність Адвокатського об'єднання «ЧОРНОУС І ПАРТНЕРИ»).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, результати якої одержані автором самостійно.

У статті «Непоіменовані способи забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів» автором визначено поняття емайнові нормативно-невизначені способи забезпечення – це «нетипові» (атипові) інструменти, які стосовно зовнішньоекономічних договорів невизначені нормами чинного законодавства, а визначаються й погоджуються його сторонами безпосередньо в тексті на основі принципу свободи договору.

У статті «Немайнові нормативно-невизначені способи забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру» автором визначено зобов'язання з відкладальною або скасувальною обставиною у зовнішньоекономічних договорах немайнового характеру – це правовий механізм, за якого момент виникнення або припинення прав та обов'язків сторін залежить від настання певної майбутньої події, щодо якої невідомо, настане вона

чи ні та у міжнародній практиці вони виконують функцію «непрямого забезпечення», адже стимулюють сторони до виконання певних дій або утримання від них, щоб зберегти чи активувати свої права за контрактом.

Апробація і публікація результатів дослідження. Основні положення дисертаційної роботи пройшли апробацію на вісьмох міжнародних науково-практичних конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» (16 травня 2025 року, м. Одеса), Міжнародній мультидисциплінарній науковій інтернет-конференції «Дев'яносто шості економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки» (29-30 квітня 2025 року, м. Львів, м. Ополе), Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (19 травня 2023 року, м. Одеса); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів» (26 квітня 2024 року, м. Одеса), Міжнародній науковій інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 77)» (11 – 12 листопада 2025 року, м. Тернопіль, м. Ополе); Міжнародній науковій інтернет-конференції «Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення» (13-14 листопада 2025 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» (16 травня 2025 року, м. Одеса), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні дослідження в науці, освіті та практиці» (15 лютого 2026 року, м. Житомир).

Публікації. Основні теоретичні та практичні висновки, положення і пропозиції дисертаційного дослідження викладені у 4 наукових статтях, які опубліковані у фахових виданнях із юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України, та 7 тез доповідей (на міжнародних науково-практичних конференціях).

Список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію матеріалів дисертації:

Список публікацій здобувача, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Попович П.О. Поняття та ознаки зовнішньоекономічного контракту як різновиду господарського договору. *Нове українське право*. 2025. Вип. 2. С. 247-253. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.2.31>
2. Попович П.О. Непоіменовані способи забезпечення виконання зовнішньоекономічних контрактів. *Правова позиція*. 2025. Вип. 3 (48). С. 51-55.

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2025-3.9>

3. Попович П.О. Немайнові нормативно-невизначені способи забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічного характеру. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2025. Том 36 (75) № 6. С. DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.6/09>

4. Попович П.О. Непоіменовані ІТ-способи забезпечення виконання договірних зобов'язань зовнішньоекономічних у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 4 (6). С. 87-92. DOI: <https://doi.org/10.32844/ibpala-2025-4.13>

Список публікацій здобувача, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають її наукові результати

1. Попович П.О. Щодо засобів забезпечення зовнішньоекономічного контракту. *Дев'яносто шості економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції (м. Львів, Україна, м. Ополе, Польща, 29-30 квітня 2025 р.)* / редкол. : О. Патряк та ін. ГО "Наукова спільнота", WSZIA w Opolu. Львів : ФО-П Шпак В.Б. С. 58-61.

2. Попович П. О. Європейські орієнтири розвитку в Україні правового регулювання нетипових способів забезпечення виконання договірних зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.)* / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 722-725.

3. Попович П. О. Перспективи правового регулювання права притримання як гарантій забезпечення виконання договірних зобов'язань у сфері зед в умовах євроінтеграції та воєнних викликів. *Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квіт. 2024 р.)*. НУ "ОЮА" ; за заг. ред. С. В. Ківалова ; відп. за вип. М. Р. Аракелян. Одеса : Фенікс, 2024. С. 714-715.

4. Будурова Г.М., Попович П.О. Щодо делькредере як непоіменованого способу забезпечення виконання зовнішньоекономічного договірної зобов'язання: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 11 – 12 листопада 2025 р.) / редкол. : О. Яремко та ін. ГО "Наукова спільнота". WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. 2025. <https://www.lex-line.com.ua/C.66-69>.

5. Попович П. О. Щодо поняття та ознак комплексних умов, які слугують забезпеченню виконання зовнішньоекономічних контрактів. *Інформаційне*

суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення" (випуск 104): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції 13-14 листопада 2025 р. <http://www.konferenciaonline.org.ua/ua/article/id-2372/>

6. Попович П. О. Інтеграційні європейські орієнтири України в правовому регулюванні гарантій забезпечення виконання договірних зобов'язань у сфері ЗЕД, за умов воєнного часу. *«Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час»*: матер. Міжнародної наук.-практ. конференції (м. Одеса, 16 травня 2025 р.). у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Фенікс, 2025. Т. 2. С. 291-293. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/30609>

7. Попович П. О. Щодо фідучіарної передачі права власності як майнового непоіменованого засобу забезпечення зовнішньоекономічних контрактів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції *"Сучасні дослідження в науці, освіті та практиці"*. 15 лютого 2026 р. м. Житомир. Research Europe, 2026. С. 159-161. <https://researcheurope.org/conf-132/>

Характеристика особистості здобувача. У 2006 році закінчив Одеську національну юридичну академію і отримав повну вищу освіту за спеціальністю «правознавство» та здобув кваліфікацію магістра права. У липні 2006 року був прийнятий на службу до органів прокуратури Кіровоградської області та призначений на посаду слідчого. У період з лютого 2011 року по листопад 2011 року працював прокурором відділу нагляду за розслідуванням кримінальних справ слідчими органів прокуратури Кіровоградської області. Під час служби проходив підвищення кваліфікації в Академії Генеральної прокуратури України. У березні 2013 року звільнився з органів прокуратури на підставі ст. 38 КЗпП України. Після звільнення з органів прокуратури трудову діяльність продовжив в приватних організаціях, які надавали юридичні послуги в сфері права. З червня 2015 року по теперішній час займається адвокатською діяльністю. У 2022 році вступив до аспірантури Національного університету «Одеська юридична академія».

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, які виносяться на захист, розроблені автором особисто.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана сучасною науковою мовою, стиль викладання відповідає прийнятному у науковій літературі й забезпечує легкість та доступність сприйняття наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

Загальний висновок. Враховуючи викладене вважаємо, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Поповича Павла Олександровича на тему «Непоіменовані способи забезпечення виконання зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності», відповідає спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами) та **рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».**

У результаті відкритого голосування учасники засідання фахового семінару в кількості 7 осіб подали голоси «за». Ніхто із учасників фахового семінару не проголосував «проти» рекомендації дисертаційної роботи Поповича Павла Олександровича до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді. Науковий керівник Будурова Г.М. участі в голосуванні не брала.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Поповича Павла Олександровича на тему «Непоіменовані способи забезпечення виконання зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Поповича Павла Олександровича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами).

3. Рекомендувати дисертацію Поповича Павла Олександровича на тему «Непоіменовані способи забезпечення виконання зобов'язань у сфері зовнішньоекономічної діяльності» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

4. Запропонувати Вченій раді наступний склад разової спеціалізованої вченої ради для проведення публічного захисту:

Голова разової спеціалізованої вченої ради: завідувач кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор Подцерковний Олег Петрович.

Рецензент: професор кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», д.ю.н., професор Возняковська Крістіна Анатоліївна.

Рецензент: доцент кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», к.ю.н., доцент Добровольська Володимира Володимирівна.

Офіційний опонент: д.ю.н., професор, докторка юридичних наук, професорка, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри економічного права та економічного судочинства Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Резнікова Вікторія Вікторівна.

Офіційний опонент: доцент Мілаш Вікторія Сергіївна, д.ю.н., доцент, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 7; проти – немає; утримались – немає; науковий керівник участі у голосуванні не брала.

Головуючий на засіданні,
завідувач кафедри господарського права
і процесу
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

Олег ПОДЦЕРКОВНИЙ